

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет «Права, публічного управління
та національної безпеки»
Кафедра правознавства
Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ПЕНЬКІВСЬКА ЗОЯ ТАДЕУШІВНА

УДК 347.513

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК НЕДОЛІКІВ
ТОВАРІВ, РОБІТ АБО ПОСЛУГ**

081 «Право»

Подається на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

_____ Пеньківська З.Т.

Керівник роботи:
Пархоменко Н. М.
доктор юридичних наук,
професор

Житомир – 2021

Висновок кафедри правознавства за результатами попереднього захисту:

Протокол засідання кафедри правознавства № __ від « __ » _____ 2021 р.

Завідувачка кафедри правознавства

к.ю.н., доцент _____

Р.Д. ЛЯШЕНКО

(підпис)

« __ » _____ 2021 р.

Результати захисту випускної кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти Пеньківська Зоя Тадеушівна захистила кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК _____

(підпис)

Т.П. Святогор

АНОТАЦІЯ

Пеньківсь З.Т. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт або послуг. – Випускна кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 081 – Право. – Поліський національний університет, Житомир, 2021.

Випускна кваліфікаційна робота виконана з метою комплексної характеристики відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт чи послуг у контексті особливостей її теоретичного розуміння та практики реалізації у цивільному праві.

У випускній кваліфікаційній роботі розглянуто поняття та значення інституту зобов'язань щодо відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт або послуг, проаналізовано національне законодавство, яке регулює дані питання, а також досліджено особливості такого правового інституту в Німеччині, проаналізовано характер шкоди, що підлягає відшкодуванню, причини її виникнення, досліджено проблеми практичного застосування норм щодо досліджуваних питань.

Ключові слова: деліктні зобов'язання, цивільна відповідальність, договірна відповідальність, шкода завдана недоліками товарів, робіт або послуг.

SUMMARY

Penkivska Z. Compensation for damage caused by defects in goods, works or services. – Graduation thesis on the rights of the manuscript.

Graduation qualification work for a master's degree in specialty 081 – Law.
– Polissya National University, Zhytomyr, 2021.

The final qualification work was performed in order to comprehensively characterize the compensation for damage caused by defects in goods, works or services in the context of the peculiarities of its theoretical understanding and implementation practice in civil law.

The final qualification work considers the concept and significance of the institution of obligations to compensate for damage caused by defects in goods, works or services, analyzes national legislation governing these issues, as well as examines the features of such a legal institution in Germany, analyzes the nature of the damage. reimbursement, the reasons for its occurrence, the problems of practical application of the norms on the researched issues are investigated.

Key words: tort, civil liability, contractual liability, damage caused by defects in goods, works or services.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ НЕДОЛІКАМИ ТОВАРІВ, РОБІТ, ПОСЛУГ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.....	9
1.1. Поняття та значення інституту зобов'язань щодо відшкодування шкоди, заподіяної недоліками товарів, робіт чи послуг за національним законодавством.....	9
1.2. Поняття та елементи зобов'язань щодо відшкодування шкоди, заподіяної недоліками товарів, робіт, послуг.....	15
1.3. Значення інституту зобов'язань щодо відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт та послуг за законодавством Німеччини.....	19
Висновки до першого розділу.....	24
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕДОЛІКАМИ ТОВАРІВ, РОБІТ АБО ПОСЛУГ.....	26
2.1. Місце зобов'язань щодо відшкодування шкоди, завданої недоліками товарів, робіт, послуг у системі цивільно-правових зобов'язань.....	26
2.2. Конкуренція договірних та деліктних позовів у сфері захисту прав споживачів під час здійснення продажу товарів (виконання робіт, надання послуг) неналежної якості.....	31
2.3. Проблеми практичного застосування норм про відшкодування шкоди, завданої недоліками товарів, робіт та послуг.....	34
Висновки до другого розділу.....	38
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44

ВСТУП

Проблеми правового забезпечення населення якісними життєвими благами, безпечними товарами (роботами, послугами), ефективним захистом прав споживачів входить до числа найважливіших стратегічних проблем соціально-економічного та правового розвитку нашої держави. Успішне вирішення цих проблем залежить від системного підходу, наукового обґрунтування, якості нормативно-правових актів, професійного правозастосування. Чималу роль при цьому відіграє адекватне застосування цивільно-правових норм про відповідальність за шкоду, заподіяну особі споживача або її майну внаслідок недоліків товарів, робіт чи послуг.

Інститут цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну споживачеві або його майну внаслідок недоліків товарів, робіт або послуг не є новелою національного чи зарубіжного законодавства та має давню історію. Не зважаючи на це, правова природа інституту зобов'язань щодо відшкодування шкоди, заподіяної дефектами товарів, робіт чи послуг, викликає незліченні дискусії та суперечливі обговорення. Актуальність теми обумовлена також широкою поширеністю таких відносин у правозастосовчій практиці, неоднозначністю судових рішень щодо окремих спорів про відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю або майну внаслідок недоліків товарів, робіт, послуг, неоднозначністю теоретичних поглядів на питання, що передбачають поняття зобов'язань щодо відшкодування заподіяного внаслідок недоліків товарів, робіт, послуг, а також з яких елементів складається цей інститут.

Все це надає проблемі зобов'язань щодо відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товару, робіт та послуг практичний та теоретичний інтерес.

Все вищесказане свідчить про актуальність та практичну значущість проблеми, формує науковий інтерес до її розробки та визначає вибір теми.

Теоретичні висновки, сформульовані в ході дослідження, спираються на праці таких вчених-правознавців, як: І. Забари, О. Отраднної, О. Іоффе, О. Письменної, В. Астрейко, М. Парасюка, В. Федосєєва тощо.

Мета і завдання дослідження. Метою даної випускної кваліфікаційної роботи є визначення основних аспектів правового регулювання зобов'язань, виникаючих внаслідок заподіяння шкоди, завданої недоліками товарів, робіт та послуг.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні **завдання**:
визначити поняття та значення інституту зобов'язань щодо відшкодування шкоди, заподіяної недоліками товарів, робіт чи послуг за національним законодавством;

виокремити елементи зобов'язань щодо відшкодування шкоди, заподіяної недоліками товарів, робіт, послуг;

проаналізувати значення інституту зобов'язань щодо відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт та послуг за законодавством Німеччини;

встановити місце зобов'язань щодо відшкодування шкоди, завданої недоліками товарів, робіт, послуг у системі цивільно-правових зобов'язань;

вирішити чи існує конкуренція договірних та деліктних позовів у сфері захисту прав споживачів під час здійснення продажу товарів (виконання робіт, надання послуг) неналежного якості;

проаналізувати проблеми практичного застосування норм щодо відшкодування шкоди, завданої недоліками товарів, робіт та послуг.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають при відшкодуванні шкоди, завданої недоліками товарів, робіт, послуг.

Предметом дослідження є інститут відшкодування шкоди, завданої недоліками товарів, робіт, послуг.

Методи дослідження. Методологічною базою дослідження став загальнонауковий діалектичний метод пізнання. Поряд із загальнонауковим

діалектичним методом використовувалися і специфічні приватно-наукові методи: системно-структурний, логіко-семантичний, формально-юридичний.

Логіко-семантичний метод був використаний при дослідженні праць науковців, за допомогою чого був визначений понятійний апарат. За допомогою формально-юридичного методу було проаналізовано та розкрито основні юридичні поняття досліджуваної тематики. Системно-структурний метод та порівняльно-правовий використовувався при дослідженні та аналізу законодавчих актів, а також при дослідженні питання конкуренції договірної та деліктного позовів у сфері захисту прав споживачів під час здійснення продажу товарів (виконання робіт, надання послуг) неналежної якості.

Апробація результатів дослідження. Окремі результати та висновки, отримані в ході проведеного дослідження, були предметом обговорення на засіданні кафедри правознавства Поліського національного університету та науково-практичних конференціях: ІХ Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі» (Житомир, 11 листопада 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази України як основи сталого розвитку суспільства» (Харків, 3–4 вересня 2021 р.), а також на Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток державності та права в Україні: реалії та перспективи» (Львів, 17–18 вересня 2021 р.).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні висновки та практичні пропозиції, сформульовані у даному дослідженні, можуть бути використані у навчальній, нормотворчій та практичній діяльності щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел (50 найменувань).

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ НЕДОЛІКАМИ ТОВАРІВ, РОБІТ, ПОСЛУГ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.

1.1. Поняття та значення інституту зобов'язань щодо відшкодування шкоди, заподіяної недоліками товарів, робіт чи послуг за національним законодавством.

Відповідно до ст. 1209 ЦКУ «виготовлювач товару, що є нерухомим майном, виконавець робіт (послуг) зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану фізичній або юридичній особі внаслідок конструктивних, технологічних, рецептурних та інших недоліків товару, робіт (послуг), а також недостовірної або недостатньої інформації про них. [1]

Відшкодування шкоди не залежить від вини виготовлювача товару, що є нерухомим майном, виконавця робіт (послуг), а також від того, чи перебував потерпілий з ними у договірних відносинах». [1]

Компенсація такої шкоди насамперед регулюється ст. ст. 1209 – 1211-1 ЦКУ, що становлять § 3 глави 82 ЦКУ. Крім цивільного законодавства, майнова відповідальність за шкоду, завдану внаслідок недоліків товарів (робіт, послуг) врегульовано ЗУ «Про захист прав споживачів» [2], «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» [3]

ЗУ «Про захист прав споживачів» дані відносини регулює дещо по іншому. Відповідно до аналізу даного законодавства шкода, заподіяна життю, здоров'ю чи майну громадянина або майну юридичної особи внаслідок конструктивних, рецептурних чи інших недоліків товарів, робіт чи послуг, а також внаслідок недостовірної чи недостатньої інформації про товар (роботу, послугу), підлягає відшкодуванню на вибір покупця продавцем чи виробником товару, особою, яка виконала роботу або надала послугу (виконавцем), незалежно від їх вини і від того, перебував потерпілий з ними в договірних відносинах чи ні. [2]

Принципи цивільного законодавства, що регламентують дані відносини, не у всьому збігаються зі спеціальним комплексним регулюванням законодавства про захист прав споживачів, тому вкрай значущим вважається розуміння проблеми їхнього співвідношення. Коли однією зі сторін у зобов'язанні є громадянин, який використовує, набуває, замовляє або має намір придбати або замовити товари (роботи, послуги) для особистих побутових потреб, такий громадянин користується правами сторони у зобов'язанні відповідно до ЦКУ, а також правами, наданими споживачеві ЗУ «Про захист прав споживачів» та іншими правовими актами.

ЗУ «Про захист прав споживачів» регулює відносини, що утворюються між споживачами та виробниками, виконавцями, продавцями, при цьому як споживач розглядається громадянин, який має бажання замовити або придбати товари (роботи, послуги) тільки для особистих, сімейних, домашніх та інших потреб, що ніяк не пов'язані із здійсненням підприємницької діяльності.

Цивільний кодекс визначає інший принцип: «виготовлювач товару, що є нерухомим майном, виконавець робіт (послуг) зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану фізичній або юридичній особі внаслідок конструктивних, технологічних, рецептурних та інших недоліків товару, робіт (послуг), а також недостовірної або недостатньої інформації про них» (ст. 1209 ЦКУ). [1]

Питання відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю чи майну споживача через конструктивні, виробничі, рецептурні або інші недоліки товару (роботи, послуги), а також внаслідок ненадання достовірної або абсолютної інформації, детально проаналізовані в Постанові Пленуму ВСУ від 12 квітня 1996 р. № 5 «Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів». [4]

Заподіювачем шкоди виступає продавець чи виробник товарів чи особи, які виконали роботи чи надали послугу, тобто виконавці. Цивільним

кодексом не пред'являються вимоги щодо наявності статусу підприємця таких осіб [5].

Потерпілими вважаються громадяни та юридичні особи, які купували товар або замовили роботи, послуги у споживчих цілях, не в цілях підприємницької діяльності.

Таким чином, надання продавцями, виробниками або виконавцями доказів того, що потерпіла особа використовувала товари, роботи, послуги у підприємницькій діяльності, виключає застосування норм § 3 гл. 82 ЦКУ. У такому разі повинні використовуватися загальні положення про відповідальність у деліктних зобов'язаннях (§1 гл. 82 ЦКУ).

Шкода, заподіяна внаслідок недоліків товару, підлягає відшкодуванню на вибір потерпілого продавцем або виробником товару. Потерпілим є будь-яка особа, незалежно від того, був він чи ні в договірних відносинах з продавцем або виробником товару (наприклад, це можуть бути сам покупець, члени його сім'ї тощо). [6]

Потерпілий має можливість вибору до кого пред'явити вимогу про відшкодування шкоди або продавцю, або виробнику товару. Якщо шкода заподіяна багатьом потерпілим, то кожному з них потрібно вирішити самостійно, до кого він пред'являтиме вимоги про відшкодування шкоди.

При заподіянні шкоди через недоліки роботи чи послуги, відшкодовує виконавець, який виконав роботу чи послугу.

Відповідно до ЗУ «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» продавець зобов'язаний надати покупцеві необхідну і достовірну інформацію про товар, пропонований до продажу, що відповідає встановленим законом, іншими правовими актами і зазвичай пред'являються в роздрібній торгівлі вимогам до змісту та способів надання такої інформації. [3]

ЗУ «Про захист прав споживачів» детально регламентує питання про надання необхідних даних, визначаючи при цьому які саме дані споживач

має право знати про виробника (виконавця, продавця) та про товари (роботи, послуги).

Для розпізнавання виробника товару застосовується товарний знак, він є умовним позначенням, що міститься на виготовленому продукті, її упаковці чи супровідній документації та вважається похідним стосовно цієї продукції. [7]

Проблеми з'являються, коли шкода заподіяна від нелегально виготовленого продукту, коли важко дізнатися виробника продукції, тоді єдиним відповідачем буде продавець, до якого, крім вимоги про відшкодування шкоди можуть бути пред'явлені і вимоги правовласника, пов'язані з порушенням його виключних прав на товарний знак. [8]

Слід зазначити, що найменування статті 1211 ЦКУ «Строки відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товару, роботи чи послуги» не відповідає змісту статті, яка передбачає не строки відшкодування шкоди, а передбачає час їх появи, як правило, дана шкода, що підлягає відшкодуванню, має бути заподіяна протягом строку придатності або строку служби.

Терміни строк служби та строк придатності передбачені ЗУ «Про захист прав споживачів».

ЦКУ включає правило, відповідно до якого, якщо строк служби або строк придатності не визначені, то шкода, завдана через недоліки товару, підлягає відшкодуванню протягом 10 років з дня виготовлення такого товару (роботи, послуги) (ст. 680 ЦКУ)).

Заподіяння шкоди після закінчення строку придатності, строку служби чи 10-річного терміну від дня виготовлення товару означає те, що зобов'язання щодо відшкодування шкоди немає і, відповідно, шкода не підлягає відшкодуванню.

З цього правила впливає кілька винятків, коли заподіяна шкода підлягає відшкодуванню незалежно від часу її отримання.

В одному випадку якщо у недотримання невід'ємних умов закону виробник не позначив обов'язкових строків придатності або служби. В іншому випадку, коли шкода підлягає відшкодуванню незалежно від її завдання. Коли особі продано продукт, для неї була виконана робота або якій була надана послуга, не було поінформовано про потрібні дії після закінчення строку придатності або строку служби та ймовірні наслідки при недотриманні потрібних операцій або їй не була надана повна та достовірна інформація про продукцію (роботу, послугу). [10]

Цивільним законодавством передбачено декілька підстав звільнення продавця (виготовлювача) від відповідальності за шкоду, завдану недоліками товару (роботи). Але, як зазначається в Постанові Пленуму ВСУ від 12 квітня 1996 р. № 5 «Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів», тягар доведення обставин, що звільняють від відповідальності за завдану шкоду лежить на продавці (виробнику, виконавцю). [4]

Перша підстава носить традиційний для цивільного права характер: це виникнення шкоди внаслідок непереборної сили.

Наступна підстава має своєрідний характер, властивий тільки цьому виду деліктних зобов'язань. Це порушення споживачем певних правил використання товару, результатів роботи, послуги або їх зберігання. Ними є правила використання та зберігання, про які знають звичайні споживачі; також спеціальні правила, про необхідність виконання яких виробник (виконавець) повинен зазначити в супровідній документації на продукцію, на етикетці, маркуванні або іншим способом, а продавець повинен донести ці правила до споживача.

При невиконанні споживачем правил використання товару виробник (продавець) звільняється від обов'язку з відшкодування шкоди, але, як зазначалося, наявність підстав щодо звільнення від відповідальності з відшкодування шкоди повинен довести виробник (продавець). [11]

ЗУ «Про захист прав споживачів» містить норму, що передбачає повну відповідальність виробника (виконавця) за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю або майну споживача у зв'язку з використанням матеріалів, обладнання, інструментів та інших засобів, необхідних для виробництва товарів (виконання робіт, надання послуг), незалежно від того чи дозволяв рівень знань виявити їх особливі властивості чи ні. В даному випадку закони передбачена абсолютна відповідальність, тобто відповідальність, від якої виробник або виконавець не можуть бути звільнені за жодних умов. [12, с. 243]

Отже, найбільш широко розкриває суть і можливості прав споживачів щодо відшкодування завданої шкоди ЦКУ, Закони України «Про захист прав споживачів», «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» тощо. Вони доповнюють один одного, але між ними існують деякі розбіжності, які створюють можливість виникнення колізій.

Досліджувані зобов'язання необхідно розглядати як складний цивільно-правовий інститут, що уособлює в собі ознаки спеціального делікту й носить забезпечувальний характер у питаннях реалізації прав споживача [13, с. 401].

Поняття та сутність даного делікту виявляються за допомогою вивчення його функцій та особливостей як виду спеціального делікту. Відповідальність за недоліки товарів, робіт та послуг як позадоговірне зобов'язання має свої особливі цілі, які визначають його місце у системі заходів цивільно-правового захисту учасників цивільних правовідносин. Досліджуваний вид деліктного зобов'язання характеризується тим, що його спільною метою є захист цивільних прав споживачів товарів та послуг. Саме факт наявності споживчих відносин (в аспекті цивільного права) і надає деяку специфічність досліджуваному цивільно-правовому інституту.

1.2. Поняття та елементи зобов'язань щодо відшкодування шкоди, заподіяної недоліками товарів, робіт, послуг

Відповідно до ст. 1209 ЦКУ виготовлювач товару, що є нерухомим майном, виконавець робіт (послуг) зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану фізичній або юридичній особі внаслідок конструктивних, технологічних, рецептурних та інших недоліків товару, робіт (послуг), а також недостовірної або недостатньої інформації про них. Відшкодування шкоди не залежить від вини виготовлювача товару, що є нерухомим майном, виконавця робіт (послуг), а також від того, чи перебував потерпілий з ними у договірних відносинах.[1]

Так само, право на «відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), відповідно до закону» передбачене ЗУ «Про захист прав споживачів» у ст. 4. [2]

Правила, передбачені ст. 4 ЗУ «Про захист прав споживачів», застосовуються лише у випадках придбання товару (виконання роботи, надання послуги) у споживчих цілях, а не для використання у підприємницькій діяльності. [2]

Простий логічний аналіз даних статей дозволяє зробити висновок про наявність у них трьох юридичних складових. Перша стосується відповідальності за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю чи майну громадянина, чи майну юридичної особи внаслідок конструктивних, рецептурних чи інших недоліків товару. Друга належить до відповідальності за шкоду, заподіяну недоліками роботи чи послуги. Нарешті, третя пов'язана із заподіяння шкоди внаслідок недостовірної чи недостатньої інформації, відповідно, про товар (роботу, послугу). [14, с. 25]

Елементи кожного з цих трьох спеціальних різновидів делікту є: суб'єкти, об'єкти та зміст відповідних цивільних правовідносин.

Суб'єктом у цих випадках будуть потерпілий та особа, яка зобов'язана відповідати за завдану шкоду. Потерпілим вважається особа, якій завдано шкоди життю, здоров'ю чи майну через недоліки товару, роботи чи послуги.

У національному праві немає розмежування у питанні шкоди, яка заподіяна потерпілому. Чи це сталося внаслідок конкретних особистих дій з

експлуатації товару (результату роботи, отримання послуги) або ця шкода відбулася в результаті дії інших осіб, які використовували дане майно в силу права власності, володіння або з інших підстав. Саме тому суб'єктом, який має право пред'явити вимогу щодо компенсації шкоди, може бути як покупець або замовник будучи стороною договору, а також треті особи, якщо їх життю, здоров'ю чи майну завдано шкоди. [15, с. 23]

Цивільний кодекс передбачає, що потерпілими у цих зобов'язаннях є фізичні та юридичні особи, але законом не передбачені обов'язкові умови для визнання їх потерпілими. Відповідальність застосовуються лише у випадках придбання товару (виконання роботи, надання послуги) для споживчих цілей, а не для використання у підприємницькій діяльності. [16, с. 12]

Неоднозначне поняття «придбання у споживчих цілях». Що стосується фізичних осіб, то тут все зрозуміло. Але щодо юридичних осіб - це питання має розглядатися окремо, оскільки юридичні особи можуть бути підприємницькі та непідприємницькі. Незрозумілим також є те, чому юридичне значення має мета придбання товарів (робіт, послуг), а подальше фактичне використання зовсім не береться до уваги. Майно може спочатку купуватися для особистого споживання, а потім використовуватися підприємцем у своїй підприємницькій діяльності. Виникає питання чи підпадає даний випадок під дію цієї норми? Можлива й інша ситуація, коли підприємець, який купив майно задля забезпечення його господарської діяльності, але потім, використовує його для задоволення особистих потреб себе або своїх членів сім'ї. Як тут відповідати на подібне запитання?

Отже, мета придбання не є тотожною наступній експлуатації. Продукт може бути використаний для різних цілей, навіть у межах його звичайного використання, характерного для продукції такого роду, хоча робота (послуга) виконується з метою, визначеною в момент укладання та виконання договору. [17, с. 7] Можливість використання товару у наступній підприємницькій діяльності, має виключати можливість застосування правил пар. 3 глави 82 ЦКУ у разі заподіяння шкоди. Тим не менш, це не впливає з

буквального тлумачення ст. 4 ЗУ «Про захист прав споживачів», а можна зрозуміти лише шляхом логічного тлумачення.

Договірна відповідальність виробника, продавця у разі здійснення неправомірних дій може мати місце у двох випадках.

Перший – це відповідальність за недоліки власне товару, роботи чи послуги. Складено приблизний перелік таких видів недоліків: конструктивні, що належать до пристроїв, та рецептурні, що належать до речовин.

Другий – це відповідальність за неналежне виконання інформаційних зобов'язань виробником товару або його продавцем, підрядником, виконавцем послуги, а саме надання недостовірної чи недостатньої інформації про товар, роботу, послугу.[18, с. 59]

В разі застосування цивільно-правової відповідальності потрібні певні умови: протиправна поведінка; заподіяння шкоди чи наявність збитків; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою та заподіянням шкоди; вина порушника. [19, с. 10]

Протиправна поведінка при настанні договірної відповідальності полягає у порушенні умов договору щодо не лише якості продукції, а також інших умов, пов'язаних із терміном виконання договору, місцем або способом виконання.

У разі настання деліктної відповідальності за шкоду, яка виникла внаслідок недоліків товару (робіт, послуг), протиправною поведінкою продавця, виробника є порушення не будь-яких договірних умов, а лише умов щодо якості товару та вимог закону щодо якості товару. [20] При цьому не будь-які недоліки в товарі дають підстави для застосування відповідальності, а тільки ті недоліки, що сприяють заподіяння шкоди життю, здоров'ю чи майну споживача.

Отже, обсяг протиправних дій за договірної відповідальності є ширшим, оскільки протиправним порушенням є порушення як вимог закону, так і договору.

У деліктних зобов'язаннях збитки посідають перше та основне місце серед загальних умов виникнення даного виду відповідальності, тому що за відсутності шкоди деліктна відповідальність не виникає. Відповідно до глави 82 ЦКУ відшкодуванню підлягає шкода, яка заподіяна життю, здоров'ю чи майну фізичної особи, а також майну юридичної особи. Крім того, якщо шкода заподіяна особистим немайновим правам фізичної чи юридичної особи, вона також підлягає відшкодуванню. Це може бути і майнова і моральна (немайнова) шкода. [21, с. 124]

Заподіяння шкоди майну пов'язане із зменшенням чи знищенням майна потерпілого. Майнова шкода підлягає відшкодуванню в повному обсязі або в натурі або в грошах.

Третьою умовою настання відповідальності є наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою та шкодою, що настала. Існує певна проблема доведення та встановлення причинно-наслідкового зв'язку на практиці. Але для у вирішенні питання можливості притягнення до деліктної відповідальності ця умова є обов'язковою. У договірних відносинах, коли мова йде про відповідальність, то встановлення причинно-наслідкового зв'язку не завжди є обов'язковою умовою. Так, коли вирішується питання про застосування неустойки, не завжди є обов'язковим доведення даного зв'язку. Достатньо буде доведення факту порушення умов договору.

При заподіянні шкоди враховується такі обставини як поводження з річчю, товаром, результатом роботи чи користування послугою. [22] Тягар доведення недоліку є обов'язком потерпілого, але, якщо шкода заподіяна впродовж гарантійного терміну, то діятиме презумпція неналежної якості. У цьому випадку тягар доведення належної якості товару, що передається, покладається безпосередньо на його виробника, виконавця або продавця.

Закон звільняє від відповідальності виробника (продавця), якщо шкода виникла внаслідок непереборної сили або порушення споживачем певних правил використання, зберігання чи транспортування товару. Вони

звільняються від відповідальності, якщо зможуть довести наявність даних обставин.

1.3. Значення інституту зобов'язань щодо відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт та послуг за законодавством Німеччини

У процесі реформування наша держава однозначно визначила вектор розвитку майбутнього спрямування, побачивши відправну точку в правовій системі континентальної Європи. На етапі аналізу загальних положень про зобов'язання щодо відшкодування шкоди, завданої через недоліки продукції, робіт, послуг важливим стає питання про співвідношення національного права з історією та формуванням досвіду німецького законодавства щодо інституту зобов'язань про відшкодування шкоди, заподіяної недоліками продукції, робіт чи послуг. Необхідно визначити чи можливим є запозичення міжнародного правового досвіду до врегулювання даних правовідносин нашою державою. [23, с. 21]

Необхідно зауважити, що в право Німеччини варіація даного делікту була впроваджена за досвідом США, де дана категорія деліктів на певному етапі розвитку законодавства набула динамічного розвитку.

На сучасному етапі досліджувана категорія деліктів у праві Німеччини досить детально проаналізована у науковій доктрині та має багату судову практику. [23, с. 21]

Перші згадки у праві Німеччини про дану категорію деліктів відмічаються з кінця 60-х років ХХ століття. Наприклад, 1956 р. Верховний суд Німеччини розглянув справу, в якій позивач заявив, що внаслідок несподіваної несправності його велосипеда він отримав травму. Пригода сталася через пошкодження певного товару (велосипеда). Суд ухвалив, що аналогічні пошкодження у продукції цього роду неминучі. З позиції прийнятої судом, це явище - одне з тих нещасних випадків, які з великою

ймовірністю можуть статися в житті, їх не можна передбачити, отже вони не порушують прав позивача. [23, с. 21]

Спочатку німецькі юристи скептично спостерігали за швидким формуванням цієї галузі права у США та Великій Британії. Інтерес з'явився, коли у спеціальній літературі було надруковано ряд статей, у яких досліджувалося дане питання.

У 60-70-х роках ХХ століття Німеччину струснув ряд неординарних судових справ, пов'язаних зі спробами притягнути до відповідальності виробників неякісної продукції.

Ланцюжок даних подій визвав соціальний інтерес щодо вирішення проблеми правового регулювання відповідальності виробників продукції у разі завдання їх товарами та іншою продукцією шкоди споживачам.

Недоліки в автомобілях, численні повернення випущених товарів, у зв'язку з їх неякісністю, трагічні епізоди - все це дало поштовх формуванню нормативного регулювання у сфері німецького деліктного права. [23, с.23]

Слід зазначити, що Німецьке цивільне укладення (далі НЦУ) включає кілька основних норм, регулюючих відносини, що утворюються з позадоговірної шкоди, чи делікту. Стаття 823 НЦУ, присвячена відповідальності за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю, майну та правам, не застосовується німецькими судами щодо стягнення втраченої вигоди. [24, с. 85]

Незважаючи на конкретну позицію німецького правосуддя, щодо нерозповсюдження деліктної відповідальності на випадки завдання шкоди самої продукції, коли йдеться про нерухомість, необхідно виділити інший підхід судів до ситуації, коли шкода завдається рухомому майну.

Неможливо пройти повз той фактор, що в ході формування деліктного права в Німеччині великий проміжок часу ніяк не закінчувалася дискусія про те, яку відповідальність застосовувати щодо виробника неякісної продукції - договірну чи деліктну. Як аргументи на користь використання договірної відповідальності наводяться такі доводи: явними є проблеми, пов'язані із

договірною відповідальністю. Наприклад, як захистити за допомогою даного інституту випадкового пішохода, який постраждав внаслідок вибуху колеса автомобіля, що проїжджав повз? Інакше кажучи, очевидною є проблема щодо визначення кількості осіб, до яких застосовується «захист», відповідно до умов договору.

Відповідно до цієї обставини німецькі суди не приймають до уваги дану теорію, яка передбачає раціональність використання договірної відповідальності у разі завдання шкоди неякісною продукцією. На відміну від положень ст. 823 НЦУ, якими передбачено деліктну відповідальність, яка дозволяє забезпечити захист інтересів необмеженого кола суб'єктів. [24, с. 85]

Отже, договірні конструкції вичерпали себе у зазначеній галузі, і суди повністю відмовилися від них на користь делікту. В результаті суди Німеччини, приймаючи рішення на користь позивачів, застосовують як підставу ст. 823 НЦУ. [24, с. 85]

При цьому в більшості випадків суди самі визначають коло тих обов'язків, які належать конкретному виробнику в процесі виготовлення товару. В окремих випадках обов'язки виробника щодо виробничого процесу регулюються спеціальними законами. Наприклад, Закон «Про захист техніки» від 24 червня 1968 р. покладає на широке коло виробників та дистриб'юторів різноманітної техніки відповідальність за шкоду, заподіяну здоров'ю будь-кому, хто використовує цю техніку.

Закон «Про фармацевтику», врегульовує виробництво лікарських препаратів. Він також містить положення, які зобов'язують виробників у разі заподіяння шкоди споживачам компенсувати її. [23, с. 22]

Аналіз НЦУ доводить, що характерною рисою норми ст. 823 є те, що на позивачеві лежить обов'язок довести вину виробника або виконавця роботи, послуги (товару, продукції). При цьому відповідачем по цій категорії справ є саме виробник або виконавець, але не працівник або уповноважений орган даної установи.

Відповідальність виробника за дефекти під час виготовлення продукції. Такі недоліки певної продукції, як правило, з'являються внаслідок тієї чи іншої неакуратності або розсіяності в ході виготовлення. У справах, пов'язаних із заподіяння шкоди в ході використання продукції, що містить недоліки цього типу, від позивача потрібно надати докази того, що завдана йому шкода настала внаслідок виробничого процесу та ризиків, з ним пов'язаних, а також явних недоліків в продукції, що призвело до неможливості її використання. Виробник може уникнути відповідальності, довівши, що недолік виник після того, як продукція залишила «зону відповідальності» виробника. Якщо позивач доводить у судовому процесі зазначені вище обставини, тягар доведення відсутності своєї вини перекладається на виробника. Тепер виробник неякісної продукції зобов'язаний довести, що він не порушив своїх обов'язків, виконував свою роботу сумлінно та якісно, та його працівники також не винні у тому, що трапилося.

При цьому, якщо процес виготовлення не повністю автоматизований, виробник продукції зобов'язаний повідомити про кожного учасника, залученого у виробничий процес, і довести його невинуватість. Отже, практика розгляду подібних спорів показує доволі жорстке ставлення суддів до виробника товарів, у зв'язку з чим, ухилення від відповідальності виробника стає неможливим. [23, с. 24]

Відповідальність виробника за шкоду, завдану внаслідок дефекту конструкції продукції. В ході судового розгляду такої категорії справ позивач зобов'язаний довести, що у конструкції продукції були недоліки, а також те, що недоліки конструкції створюють великий ризик завдання шкоди позивачу та (або) третім особам. Суд, встановлюючи обставини справи, враховує різні особливості. Серед яких можна назвати такі, як умови експлуатації продукції, ким є звичайний користувач такої продукції, які ризики пов'язані із застосуванням цієї продукції тощо.

Відповідальність виробника поширюється і на випадки неправильної експлуатацією продукції споживачем, якщо виробник мав передбачити це.

Суд розглядаючи справу, може визначити економічну доцільність застосування такої конструкції продукції а також, якою мірою могли б бути знижені ризики заподіяння шкоди в такому разі.

У ФРН спеціальним законодавством встановлювалися різні адміністративні регламенти, які стосувалися конкретних товарів. Наприклад, Закон «Про безпеку технічного обладнання» від 24 червня 1968 р. – закріплював норми, відповідно до яких технічне обладнання повинно відповідати конкретним вимогам, для того, щоб продаватися у ФРН. Також у законі відображалися загальноприйняті технічні принципи та правила, у встановленні яких брали участь провідні інститути. Відповідність конструкції продукції зазначеним правилам покликана гарантувати судовий захист прав виробника товару. [25, с. 25]

Відповідальність виробника за помилки в інструкціях та правилах з експлуатації. Обов'язок надати споживачеві точні інструкції з'являється у виробника, як тільки продукція надходить в обіг. При цьому виробник повинен стежити за розробками в різних галузях, пов'язаних із даною продукцією, що виготовляється, і вносити поправки в інструкції по мірі необхідності.

Відповідальність виробника за шкоду, завдану внаслідок недоліків, що пов'язані з недостатнім розвитком технологій. Загальним у таких справах є те, що продукція виготовляється відповідно до технологічного рівня та знань свого часу, але в подальшому виникає інформація про можливу шкоду, яка може бути завдана. Певні експерти вважають, що покладання на виробника відповідальності за подібні ризики не є раціональним і може стати перешкодою в науковому прогресі. Адже виробник продукції не може передбачити всі можливі наслідки та виключити їх. Відповідальність за шкоду, нанесену в таких ситуаціях, не застосовується у ФРН до виробників продукції, за винятком фармацевтичних компаній. [24, с. 24]

При цьому виробники не звільняються від обов'язку інформувати споживачів про виявлені ризики, про які вони дізналися вже потім, або обов'язку повернути вже відпущений у продаж товар.

Закон «Про лікарські засоби» 1976 р. містить виняток із загального правила. Цей виняток пов'язаний з тим, що виробник лікарських засобів, що використовуються людьми, може нести відповідальність і за шкоду, яку завдано в ході застосування лікарських засобів, навіть якщо під час випуску ліків не було відомо про його негативні результати. Розмір відповідальності виробника в таких випадків обмежений Законом. [23, с. 23]

Враховуючи вищевикладена, іноземний досвід Німеччини можна використовувати у національній судовій практиці, а саме метод німецьких судів щодо систематизації у сфері відповідальності виробника неякісної продукції. Але при цьому треба пам'ятати про специфіку правової системи, конституційного ладу, історичних традицій багатонаціональної держави, про можливість і здатність прийняти і реалізувати на практиці ті чи інші правові інститути зарубіжних країн.

Висновки до першого розділу.

Питання про поняття та значення зобов'язання щодо відшкодування шкоди внаслідок недоліків товарів, робіт і послуг заслуговує на увагу і потребує ретельного аналізу та відтворення в доктрині цивільного права.

Цивільно-правові зобов'язання є різноманітними. Вони виникають і функціонують у різних сферах суспільного життя. Інститут зобов'язання щодо відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт і послуг, будучи в системі цивільних зобов'язань, відіграє важливу роль, виступаючи правовим інструментом, що забезпечує поряд з іншими інститутами зобов'язального права нормальне функціонування та розвиток ринкових відносин.

При науковому дослідженні зобов'язання щодо відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт і послуг, особливу значущість

набуває питання про поняття, правову природу та значення досліджуваного правового явища.

Необхідно звернути увагу на те, що вимоги споживача при придбанні неякісного товару, роботи (послуги) мають найбільшу схожість з деліктом, ніж з договірними відносинами. Законодавчо встановлена можливість споживача звернутися з вимогами до виробника дає поштовх до наукових дискусій та суперечок, оскільки між споживачем та виробником недоброякісної продукції не укладається цивільно-правового договору.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕДОЛІКАМИ ТОВАРІВ, РОБІТ АБО ПОСЛУГ

2.1. Місце зобов'язань щодо відшкодування шкоди, завданої недоліками товарів, робіт, послуг у системі цивільно-правових зобов'язань.

Основною ідеєю цивільного права є концепція відносності зобов'язальних та абсолютності речових прав. У доктрині зазначено, що зобов'язання жодним чином не стосується прав та обов'язків особи, яка не пов'язана з ним. Інше означало б порушення умовної свободи особистості, свавілля кожного, зобов'язання сторонніх осіб самовільно, без врахування їх бажання. [26, с. 59] Отже, зобов'язання є відносним і виникає лише у конкретно визначених суб'єктів, які самим зобов'язанням і визначаються.

Принцип відносності зобов'язань має історію: його основні постулати знайомі ще римському праву. Правознавцями згадувалося, що у римському праві не відображалися у договорі права та обов'язки тих осіб, які не були його сторонами. [27, с. 31]

Проте, такий важливий принцип права як відносності зобов'язання має цілу групу винятків. Відповідно до статті 511 ЦКУ «зобов'язання не створює обов'язку для третьої особи. У випадках, встановлених договором, зобов'язання може породжувати для третьої особи права щодо боржника та (або) кредитора». [1]

Крім того, якщо проаналізувати ЗУ «Про захист прав споживачів» дискусійним вважається питання щодо суб'єктного складу осіб, до яких споживач має право пред'явити свої вимоги. У вищезгаданому законі додатково визначаються особи, з якими покупець не перебуває у договірних відносинах, проте має право пред'явити певні вимоги, пов'язані із дефектом продукції. Ними є виробник продукції (ч. 1 ст. 8 Закону). Покупець має право вимагати: розірвання договору та повернення сплаченої за товар грошової суми; вимагати заміни товару на такий же товар або на аналогічний. [2]

Також споживач має право повернути виробнику продукцію невідповідної якості та вимагати повернення сплаченої за нього суми. Однак споживач не має права пред'явити претензії виробнику про пропорційне зменшення покупної ціни. [28, с. 52]

Взагалі вимога про повернення суми сплаченої за продукцію, товар, послугу або вимога про пропорційне зниження покупної ціни нерозривно пов'язана з укладеним між сторонами договором купівлі-продажу, тому виробник в даних відносинах виступає як третя особа і відповідно не може створювати правових наслідків для сторін цього договору.

Здається нелогічним наділення споживача правом повернути продукцію виробнику і вимагати від нього сплаченої за неї суми. Постає питання, чому закон не надає право споживачу відмовитися від договору який укладався саме з продавцем і запросити повернення суми, сплаченої за неякісну продукцію саме з продавця. У випадку з виробником споживач немає права відмовитися від виконання договору, оскільки між такими особами немає жодних договірних відносин. [29]

Як наголошує Є. М. Фетісова, можливість вимагати повернення сплаченої суми може бути реалізована через продавця або через виробника неякісної продукції. Але ця теза не завжди призводить до правильних висновків. Якщо сума, сплачена продавцю, то у нього виникне необґрунтоване збагачення у разі стягнення коштів із виробника. [30, с. 31]

Все ж таки буквально трактування вищезгаданих норм дає можливість зробити висновок про існування недоліку законодавства у сфері повернення продукції виробнику, що є незрозумілим та нелогічним.

Витрати споживача, які він поніс в результаті повернення неякісної продукції відносяться до збитків, які виникають у зв'язку з продажем неякісної продукції, і вони підлягають відшкодуванню в повному обсязі. [30, с. 48] Отже, витрати на повернення продукції виробнику повинні бути компенсовані виробником.

Таким чином, пред'явлення споживачем зазначених вимог до третьої особи, яка не є стороною договірної зобов'язання, здавалося б не вписується в теорію відносності зобов'язального права. [27, с. 61]

Належної правової бази, яка б схвалювала б можливість звернення споживача з вимогами безпосередньо до виробника у національній юридичній науці немає. Цей підхід виправданий виключно тим, що така можливість захисту прав споживача прямо закріплена в законі, але це не вирішує проблеми про передумови для впровадження у національне законодавство відповідальності третіх осіб перед споживачами, з яким вони не перебувають у договірних відносинах. [31, с. 25]

На нашу думку, причини наявності цього недоліку у законодавстві, перебувають у сфері економіки права. Основною тезою економічного аналізу права вважається ідея доцільного вибору. У такому вигляді положення закону відображають тезу про те, що ризики зобов'язана нести сторона, якій легше і дешевше звести їх до мінімуму. Значущість цього принципу відзначається безліччю авторів.

Наприклад, Л. Г. Єфімова акцентує увагу на тому, що «законодавство має насамперед покладати обов'язок відшкодування збитків на особу, яка має більше фінансових можливостей їх відшкодувати». [14, с. 30]

Прихильником цієї теорії є М. М. Агарков, який вважає, що «ризик слід покладати на того, хто може своїми діями, вживанням тих чи інших заходів цей ризик, якщо не усунути, то принаймні зменшити». [33]

У зв'язку з цим, вірогідність пред'явлення вимоги споживача до виробника доказується тим, що такий варіант дозволяє попередити значні втрати (через дефекти продукції), замінюючи їх відповідним ступенем уважності та обережності.

Поряд з цим, виробник має найбільші можливості в порівнянні з продавцем, щоб замінити продукцію, що випускається, на схожу. Тим не менш, можливість при вимозі споживача про заміну продукції на продукцію певної марки у виробника може бути відсутня через те, що цей бренд

вважається конкурентом, внаслідок чого цю вимогу споживача може виконати тільки продавець. [34, с. 47]

Важливо те, що виробник має великий потенціал при усуненні дефектів продукції, на відміну від продавця, він може швидше дізнатися про причину і вжити заходів щодо їх усунення.

З цих обставин робимо висновок, що виконання зобов'язання третьою особою перед споживачем обумовлюється певними передумовами, включаючи необхідність захисту економічно слабкої сторони в договорі, інтерес до підвищення якості продукції в обороті та ін.

Здається, що найбільш значущим моментом за цих обставин вважається прагнення законодавця до захисту більш слабкої сторони, хоча й в обхід класичної ідеї щодо відносності зобов'язальних правовідносини.

Безсумнівно, пред'явлення вимоги безпосередньо до виробника певною мірою економить процесуальні кошти, даючи такий самий економічний ефект, як і вимога споживача до продавця. А потім за принципом регресу – продавця до виробника. [35, с. 400]

Нерідко на підтримку можливості пред'явлення вимог споживача прямо до виробника висувається теза про незліченні зловживання, з якими можливо зіткнеться споживач при зверненні до продавця-посередника. Шахрайські заходи з боку виробника найменш ймовірні, ніж з боку продавця, тому що перший має налагоджене виробництво і більш стабільний у фінансовому відношенні. Ця теза також виправдовується існуванням нестабільного ринку під час ухвалення закону, низького рівня правосвідомості населення. [36]

Потрібно зазначити, що цей виняток із загального принципу відносності зобов'язальних правовідносин дуже рідко знаходить своє відображення в іноземному законодавстві.

У певних міжнародних правових системах не передбачено право покупця на пред'явлення прямого позову до виробника. У них врегульована послідовність пред'явлення вимог споживача одразу до продавця, а далі

продавця до виробника продукції. На цій стадії ланцюжка виробник має можливість та право заперечити проти розміру заявлених позовних вимог, які стосуються вартості товару, розміру збитку, наявності вини виробника. [37, с. 73]

Необхідно звернути увагу, що у вітчизняній правозастосовній практиці не передбачається пред'явлення регресної вимоги посередника (продавця) до виробника продукції. Судові інстанції аргументують це тим, що за тлумаченням норм законодавства посередник (продавець) проявляється як відокремлений суб'єкт відповідальності перед покупцем за продаж йому недоброякісної продукції, а не компенсує шкоду, яку заподіяно виробником або попередніми посередниками продукції. Тобто продавець відповідає за неналежне виконання умов договору купівлі-продажу. Тому, у подібних ситуаціях, положення ч. 1 статті 1191 ЦКУ про право регресу, не може бути застосоване. У правовідносинах з покупцем, продавець є особою, яка виконує умови договору. Проте продавець-посередник може пред'явити претензії виробнику чи іншому посереднику, який передав недоброякісну продукцію виходячи з порушення вже між ними договірних зобов'язань щодо якості продукції. [38, с. 110]

Таким чином, варто зазначити, що можливість пред'явлення вимог покупця до виробника щодо повернення товару який має певні дефекти якості дає поштовх для серйозного наукового дослідження. Оскільки відбувається відступ від основного принципу щодо відносності зобов'язальних правовідносин. Даний відступ неможливо пояснити без суперечливих дискусій та невирішених завдань.

Для вирішення цієї проблеми необхідно усунути протиріччя в існуючій теорії доктринального обґрунтування відступу від принципу відносності договірних відносин, а також можливе запозичення підходів у зарубіжній доктрині нової для національної правової науки правової конструкції, яка може запропонувати достатнє наукове обґрунтування, враховуючи факт правової дійсності.

2.2. Конкуренція договірних та деліктних позовів у сфері захисту прав споживачів під час здійснення продажу товарів (виконання робіт, надання послуг) неналежного якості.

Важливим є питання про конкуренцію договірних та деліктних позовів у сфері захисту прав споживачів під час здійснення продажу товарів (виконання робіт, надання послуг) неналежного якості. Це питання є досить дискусійне, оскільки як в історичній літературі радянських часів, так і в сучасній цивілістичній літературі відсутні однакові погляди з цього приводу, навіть незважаючи на загальне правило про недопущення конкуренції позовів.

Саме поняття «конкуренція позовів» означає ситуацію, в якій кредитор має кілька рівнозначних по відношенню один до одного, альтернативних вимог до боржника, спрямованих на охорону одного й того ж права чи інтересу. У цьому випадку право чи інтерес забезпечуються на розсуд кредитора яким-небудь одним з найбільш оптимальних з практичних міркувань способів.

У радянський період такі вчені як В. П. Мозолін, А. Ю. Кабалкін та ін. виступали за конкуренцію позовів у сфері захисту прав споживачів. Зазначені автори вважали, що споживач, виступаючи найменш захищеною стороною, повинен мати найбільш доступні конструкції захисту при порушенні їх прав. [39]

У той же час, у сучасній цивілістичній науці також спостерігаються випадки визнання конкуренції між договірними та деліктними позовами у сфері захисту прав споживачів.

Відповідно, позов про відшкодування шкоди можна пред'явити як до продавця товару, так і до виробника цього товару. При цьому право вибору має потерпілий. Звідси можна стверджувати про наявність конкуренції договірних та деліктних позовів. [40, с. 16]

Н. М. Фролова, не визнаючи конкуренцію позовів, зазначає таке: «у разі виникнення між сторонами спору договірних чи деліктних зобов'язальних правовідносин, цивільне законодавство не дозволяє власнику вибирати вид позову (речово-правовий або зобов'язально-правовий), при цьому не допускаючи «конкуренції позовів». [41, с. 13]

О. А. Маркова вважає, що «перелік умов, за яких виникають договірні та деліктна відповідальності є однаковим. Якщо проаналізувати дані умови, то можна констатувати про те, що вони не збігаються, але і не взаємовиключаються. Таким чином, у разі заподіяння шкоди майну споживача є конкуренція договірних та деліктних позовів і, тим самим, у споживача виникає можливість вибору способу захисту». [42, с. 39]

Неприпустимість конкуренції позовів впливає із самої системи та реалізації норм цивільного права Так, О. С. Іоффе з цього питання зазначав таке: «оскільки учасники спору перебувають в одному правовідношенні, а сам спір виник внаслідок конкретного порушення, то в цьому випадку можна говорити лише про один позов. І для того щоб виключити змішання різних позовів на практиці, необхідно точно засвоїти відмінності у їх змісті та умовах пред'явлення» [43, с. 256]

У зв'язку з цим, О. Г. Єршов справедливо вказує: «якщо спиратися на те, що цивільно-правова відповідальність пов'язана з порушенням права, то характер порушення стосовно договірних та позадоговірних відносинам різний. Делікт здійснюється особою, яка не перебуває в договірних відносинах з потерпілим, при цьому йдеться про порушення абсолютних прав потерпілого. Договірна відповідальність нерозривно пов'язана з порушенням конкретного обов'язку боржника у відносному правовідношенні». [44, с. 1560]

З огляду на це автор приходить до того, що конкуренція договірних та деліктних позовів не допускається. Це означає, що можливість вибору договірних чи позадоговірних способів захисту слід пов'язувати не з ініціативою заявника, а з визначенням природи факту порушення його прав.

Таким чином, можна дійти до висновку, що національне законодавство не передбачає можливості конкуренції договірних та деліктних позовів. Причому відсутні підстави стверджувати і про те, що в даному випадку мають місце будь-які винятки. Зокрема, таким винятком не є право на звернення до суду з позовом до продавця чи виробника на вибір потерпілого. Пряма вказівка в законі на можливість вибору відповідальної особи, не передбачає наявності конкуренції позовів, оскільки у цьому випадку йдеться лише про вибір відповідача, а не підстави позову, який буде позадоговірним за будь-яких умов.

У договорі не можуть бути встановлені умови відшкодування, оскільки вони в імперативному порядку закріплюються нормами деліктного права. Договором може бути передбачений лише підвищений розмір відшкодування шкоди при її заподіянні.

Відсутність конкуренції позовів викликає проблему розмежування договірних та деліктних позовів у випадках заподіяння шкоди через дефект товару. Зрозуміло, якщо потерпілим є особа, яка не перебувала в договірних відносинах з продавцем або виробником, то й вимоги не можуть виходити з договору, якого немає. У той же час, якщо потерпілий є покупцем чи замовником за договором, то виникає наступне питання: чи охоплюються договором ті негативні наслідки, які виникли у потерпілого внаслідок заподіяння шкоди?

Договірна відповідальність у сфері продажу товарів, виконання робіт, надання послуг вважається ключовою, оскільки ці відносини виникають з договорів купівлі-продажу, виконання робіт чи надання послуг. В той же час всяке порушення договору тягне за собою настання відповідальності у вигляді стягнення збитків та сплати неустойки. «Але законом для споживача також передбачено можливість вимоги відшкодування шкоди, заподіяної їй життю, здоров'ю або майну недоліками товару, роботи чи послуги, або недостовірною та недостатньою інформацією про товар (роботу, послугу). Іншими словами, відповідальність виникає з правопорушення - заподіяння

шкоди та настає незалежно від того, чи були договірні зв'язки між споживачем та продавцем, виробником або особою, яка виконала роботу або надали послугу». [42]

Таким чином, присутність у законі альтернативної можливості звернення споживача з позовом до продавця чи виробника не можна розглядати як конкуренцію позовів, оскільки потерпілому надається вибір не між підставами до відшкодування шкоди, а всього лише, між суб'єктами відшкодування.

Підставою диференціації договірних та деліктних позовів у разі заподіяння шкоди внаслідок недоліків товарів, робіт та послуг є спрямованість шкідливого результату. Якщо шкода заподіяна річчю, недоліки якої стали наслідком заподіяння такої шкоди, то вимога має ґрунтуватися на договірному відношенні із продавцем. У разі заподіяння шкоди через дефект товару іншому майну, особи споживача, вимога про відшкодування може бути лише позадоговірною та ґрунтуватися на положеннях гл.82 ЦКУ.

2.3. Проблеми практичного застосування норм про відшкодування шкоди, завданої недоліками товарів, робіт та послуг

Всупереч тому, що ЗУ «Про захист прав споживачів» і Цивільний кодекс України регулярно оновлюється, аналізуючи судову практику застосування законодавства про захист прав споживачів, варто зробити висновок про те, що значні положення викликають питання у правозастосовній діяльності через досить нечітке регулювання певних правових норм, а саме у ЗУ «Про захист прав споживачів». Це стосується насамперед компенсації.

ЗУ «Про захист прав споживачів» передбачено, що збитки, заподіяні споживачеві через порушення його прав, підлягають компенсації повністю незалежно від того, чи передбачено умовами договору сплата неустойки. [2] Проте, варто зауважити на ч. 3 ст. 13 ЦКУ, яка передбачає недопустимість

«дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах» [1]. Тобто цивільним законодавством гарантується недопустимість зловживанням правом.

Наведемо приклад розумного поєднання даних поглядів під час вирішення подібного питання про відшкодування збитків. При цьому розглянемо певний випадок із судової практики. Громадянин П. звернувся до суду із позовною заявою до ТОВ «Алстрой» про захист прав споживачів. У ході судового засідання стало зрозуміло, що позивач уклав із відповідачем договір на виконання робіт із встановлення кондиціонера. Як стверджує позивач у ході монтажу обладнання, що є наслідком неякісної роботи, кондиціонер був пошкоджений, через зазначені умови позивач вимагає відшкодувати йому збитки у вигляді компенсації витрат на ремонт кондиціонера, на його перевстановлення в квартирі, а також повернути оплату послуг за договором, зобов'язати виплатити неустойку та компенсацію моральної шкоди. [45]

Суд першої інстанції задовольнив позов. У свою чергу апеляційною інстанцією скасовано рішення місцевого суду щодо вимоги про відшкодування витрат на повторне встановлення кондиціонера. Апеляційним судом було зауважено, що при задоволенні вимоги про повернення суми, сплаченої за роботу, немає можливості водночас задовольнити вимогу про оплату вартості переробки, оскільки ці вимоги є взаємовиключними. [46, с. 23]

Цей приклад із судової практики показує, що підходи до визначення розміру збитків у спорах, що виникають із споживчих відносин, мають бути обґрунтованими, реальними, що враховують характер позову.

Розглянемо ситуацію, коли виконавець робіт послуг зобов'язаний відшкодувати збитки незалежно від наявності в його діях вини. Це стосується випадків, коли під час виконання робіт (надання послуг) використовується джерело підвищеної небезпеки: транспортний засіб або окремий вид медичної техніки.

Так, Громадянин Я. звернувся з позовом до міської лікарні про відшкодування матеріальних збитків у розмірі 27 967 грн., а також компенсації моральної шкоди у розмірі 50 000 грн. Суд встановив, що у травні 2017 р. позивач перебував на прийомі у стоматолога під час шліфування зубів. Лікар розрізав позивачу язик диском. У судовому засіданні було запрошено представника лікарні, який пояснив, що під час операції позивач виконував необережні рухи головою, що і стало підставою для травми язика. Лікар не винен за свідченнями представника лікарні. У ході операції був використаний алмазний диск, який обертається з досить значною швидкістю, та лікар не може захистити всю ротову порожнину пацієнта. Як стверджував представник відповідача, лікарем було рекомендовано пацієнту, що в ході операції не варто здійснювати подібні рухи.[45]

Якщо зважити на те, що збитки позивачу було завдано в момент, коли механізм функціонував, судом обґрунтовано прийнято рішення з посиланням на статтю 1187 ЦКУ. Відповідач не надав жодних доказів заподіяння шкоди внаслідок форс-мажорних обставин чи наміру потерпілого. Але позов громадянина Я. задоволений не у повному обсязі, з урахуванням характеру та ступеня фізичних та моральних страждань потерпілого, з урахуванням індивідуальних особливостей (старості), вимог розумності та справедливості, а також наявності грубої недбалості у діях потерпілого (пункт 2 статті 1193 ЦКУ). [1]

У правовій доктрині немає єдиного підходу до визначення об'єкта деліктного зобов'язання. При вивченні об'єкта зобов'язань щодо відшкодування шкоди, заподіяної недоліками товарів, робіт і послуг, слід виходити з того, що об'єкт деліктного зобов'язання можна визначити як матеріальні цінності чи нематеріальні блага, що належать суб'єкту цивільного права. Такими є життя, здоров'я чи майно громадянина чи майно юридичної особи, які зазнали шкідливого впливу з боку правопорушника.

Зміст зобов'язань щодо відшкодування шкоди, заподіяної дефектами товару, роботи чи послуги, становить право потерпілого-споживача (фізичної чи юридичної особи) вимагати відшкодування шкоди, яка заподіяна внаслідок конструктивних, рецептурних чи інших дефектів товарів, робіт чи послуг, а також внаслідок недостовірних чи недостатніх відомостей про товар (роботу, послугу) та юридичне зобов'язання продавця чи виробника товару, виконавця роботи з відшкодування таких збитків. Такі права та обов'язки з'являються, коли є підстава для зобов'язання. [46, с. 23]

Суб'єктами цього виду деліктного зобов'язання, як і будь-якого зобов'язання щодо відшкодування шкоди, поділяються на заподіювача шкоди (боржника) та потерпілого (кредитора). Заподіювачем шкоди може бути продавець чи виробник товару чи особа, яка виконувала роботу чи надавала послугу. Варто зазначити, що не має значення, чи є ця особа підприємцем чи ні, Цивільний кодекс не вимагає наявності у таких осіб статусу підприємця.[47, с. 131]

Потерпілими можуть стати як фізичні особи так і юридичні особи, які купували товари (або замовили роботи, послуги) у споживчих цілях, але не з метою використання у підприємницької діяльності. Тому надання продавцями, виробниками чи виконавцями доказів того, що потерпілий використовував товари, роботи, послуги для підприємницької діяльності, виключає застосування положень § 3 глави 82 ЦКУ, і в цьому випадку застосовуються загальні положення про відповідальність за деліктні зобов'язання.[48, с. 93]

Останнім часом національне законодавство, яке регулює зобов'язання, що виникають у зв'язку із заподіянням шкоди та шкоди здоров'ю, формується дуже динамічно.

Однак практика показує, що умови використання законодавства у зазначених відносинах, не остаточно сформовані і часто виникають спірні правові питання, які вирішуються різними способами не лише у правовій доктрині, а й у правозастосовчій практиці. Насамперед це взаємопов'язане з

нечіткістю, суперечливістю певних правових і неоднозначністю низки питань, що, звісно, негативно впливає на дієвий судовий захист законних прав та інтересів осіб.

Висновки до другого розділу.

Необхідно звернути увагу на те, що вимоги споживача мають найбільшу схожість з деліктом, ніж з договірними відносинами. Оскільки між споживачем та виробником недоброякісної продукції не укладається цивільно-правовий договір. У ролі потерпілих можуть виступати не лише громадяни-споживачі, а й юридичні особи, якщо майну останніх було завдано шкоди. Проте ЗУ «Про захист прав споживачів» містить обов'язкову умову: товар (робота, послуга) має бути придбаний у споживчих цілях, а не для використання у підприємницькій діяльності. [50]

Чинне національне законодавство, з одного боку, не містить прямої заборони на конкуренцію позовів щодо договірної та недоговірної відповідальності, однак, з іншого боку, прямо не передбачає такої можливості. Недопущення конкуренції позовів орієнтує суд на правильне встановлення тих юридичних фактів, виходячи з яких, суд повинен встановити дійсні відносини сторін та застосувати до них належну норму закону.

Відповідно до законодавства передбачена можливість звернення до суду з позовом до продавця чи виробника на вибір потерпілого. У цьому випадку йдеться лише про виборі відповідача, але не про підставу позову, яка у будь-якому випадку буде позадоговірною.

У разі, якщо потерпілим виступає особа, яке не перебувала у договірних відносинах з продавцем (виробником), то, очевидно, вимоги не можуть ґрунтуватися на договорі через відсутність такого. У той же час, якщо потерпілий - це покупець або замовник договору, виникає питання про те, чи охоплюється договором ті негативні наслідки, які виникають у потерпілого внаслідок заподіяння шкоди. Тому пропонується розмежовувати

договірну та позадоговірну відповідальність за шкоду, заподіяну недоліками товарів, робіт та послуг. Критерієм розмежування договірного та деліктного позовів у разі заподіяння шкоди внаслідок дефекту товару є спрямованість шкідливого результату. У разі заподіяння шкоди тієї речі, недоліки якої стали наслідком заподіяння шкоди, вимога має ґрунтуватися на договірному відношенні із продавцем. При заподіянні шкоди, внаслідок дефекту товару, іншого майна чи особи споживача, вимога про відшкодування може бути лише позадоговірною та ґрунтуватися на ст. 1209 ЦКУ.

ВИСНОВКИ.

Здійснивши дослідження правового регулювання відшкодування шкоди завданої недоліками товарів, робіт, послуг на підставі викладеного в випускній кваліфікаційній роботі матеріалу, можна зробити такі висновки:

1. Принципи цивільного законодавства, що регламентують відносини щодо відшкодування шкоди заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт, послуг, не у всьому збігаються зі спеціальним комплексним регулюванням законодавства про захист прав споживачів, тому вкрай значущим вважається розуміння проблеми їхнього співвідношення. ЗУ «Про захист прав споживачів» регулює відносини, що утворюються між споживачами та виробниками, виконавцями, продавцями, при цьому як споживач розглядається громадянин, який має бажання замовити або придбати товари (роботи, послуги) тільки для особистих, сімейних, домашніх та інших потреб, що ніяк не пов'язані із здійсненням підприємницької діяльності. Цивільний кодекс правовий статус споживача (набувача товару, роботи, послуги) не визначає.

Неоднозначне питання щодо визначення мети «придбання у споживчих цілях». Незрозумілим є те, чому юридичне значення має мета придбання товарів (робіт, послуг), а подальше фактичне використання зовсім не береться до уваги. Мета придбання не є тотожною наступній експлуатації. Продукт може бути використаний для різних цілей, навіть у межах його звичайного використання, характерного для продукції такого роду, хоча робота (послуга) виконується з метою, визначеною в момент укладання та виконання договору. Можливість використання товару у наступній підприємницькій діяльності, має виключати можливість застосування правил пар. 3 глави 82 ЦКУ у разі заподіяння шкоди. Тим не менш, це не впливає з буквального тлумачення ст. 4 ЗУ «Про захист прав споживачів», а можна зрозуміти лише шляхом логічного тлумачення.

2. Простий логічний аналіз статей 1209 ЦКУ, 4 ЗУ «Про захист прав споживачів», ст. 4, 7 «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок

дефекту в продукції» дозволяє зробити висновок про те, що у національному праві немає розмежування у питанні шкоди, яка заподіяна потерпілому. Чи це сталося внаслідок конкретних особистих дій з експлуатації товару (результату роботи, отримання послуги) або ця шкода відбулася в результаті дії інших осіб, які використовували дане майно в силу права власності, володіння або з інших підстав. Саме тому суб'єктом, який має право пред'явити вимогу щодо компенсації шкоди, може бути як покупець або замовник будучи стороною договору, а також треті особи, якщо їх життю, здоров'ю чи майну завдано шкоди.

Шкода, заподіяна внаслідок недоліків товару, підлягає відшкодуванню на вибір потерпілого продавцем або виробником товару, відповідно до норм ЗУ «Про захист прав споживачів». Цивільний кодекс та ЗУ «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» до таких суб'єктів відносить тільки виробників продукції.

3. У процесі реформування наша держава однозначно визначила вектор розвитку майбутнього спрямування, побачивши відправну точку в правовій системі континентальної Європи. На етапі аналізу загальних положень про зобов'язання щодо відшкодування шкоди, завданої через недоліки продукції, робіт, послуг важливим стає питання про співвідношення національного права з історією та формуванням досвіду німецького законодавства щодо інституту зобов'язань про відшкодування шкоди, заподіяної недоліками продукції, робіт чи послуг. Іноземний досвід Німеччини можна використовувати у національній судовій практиці, а саме метод німецьких судів щодо систематизації у сфері відповідальності виробника неякісної продукції. Але при цьому треба пам'ятати про специфіку правової системи, конституційного ладу, історичних традицій багатонаціональної держави, про можливість і здатність прийняти і реалізувати на практиці ті чи інші правові інститути зарубіжних країн.

4. Можливість пред'явлення вимог покупця до виробника щодо повернення товару який має певні дефекти якості дає поштовх для

серйозного наукового дослідження. Оскільки відбувається відступ від основного принципу щодо відносності зобов'язальних правовідносин. Даний відступ неможливо пояснити без суперечливих дискусій та невирішених завдань.

Для вирішення цієї проблеми необхідно усунути протиріччя в існуючій теорії доктринального обґрунтування відступу від принципу відносності договірних відносин, а також можливе запозичення підходів у зарубіжній доктрині нової для національної правової науки правової конструкції, яка може запропонувати достатнє наукове обґрунтування, враховуючи факт правової дійсності.

5. Присутність у законі альтернативної можливості звернення споживача з позовом до продавця чи виробника деякими науковцями розглядається як конкуренція позовів. Але з цим не можна погодитися, оскільки потерпілому надається вибір не між підставами до відшкодування шкоди, а всього лише, між суб'єктами відшкодування.

Підставою диференціації договірних та деліктних позовів у разі заподіяння шкоди внаслідок недоліків товарів, робіт та послуг є спрямованість шкідливого результату. Якщо шкода заподіяна річчю, недоліки якої стали наслідком заподіяння такої шкоди, то вимога має ґрунтуватися на договірному відношенні із продавцем. У разі заподіяння шкоди через дефект товару іншому майну, особи споживача, вимога про відшкодування може бути лише позадоговірною та ґрунтуватися на положеннях гл. 82 ЦКУ.

6. Останнім часом національне законодавство, яке регулює зобов'язання, що виникають у зв'язку із заподіянням шкоди та шкоди здоров'ю, формується дуже динамічно. Однак практика показує, що умови використання законодавства у зазначених відносинах, не остаточно сформовані і часто виникають спірні правові питання, які вирішуються різними способами не лише у правовій доктрині, а й у правозастосовчій практиці. Насамперед це взаємопов'язане з нечіткістю, суперечливістю

певних правових і неоднозначністю низки питань, що, звісно, негативно впливає на дієвий судовий захист законних прав та інтересів осіб. Тому є вкрай важливим акцентувати увагу на зазначених недоліках, аналізувати їх у правовій доктрині та пропонувати шляхи їх виправлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/435-15> (дата звернення 20.09.2021)
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-
XII/ Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 30, ст.379
3. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в
продукції: Закон України від 19.05.2011 № 3390-VI URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17#Text> (дата звернення 20.09.2021)
4. Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист
прав споживачів: постанова Пленуму ВСУ від 12 квітня 1996 р. № 5. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-96#Text> (дата
звернення 20.09.2021)
5. Астрейко В. Проблеми захисту прав споживачів в Україні та шляхи
їх вирішення. *Незалежний аудитор*. URL: [http://n-
auditor.com.ua/uk/component/na_archive/1078?view=material](http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/1078?view=material). (дата звернення
20.10.2021)
6. Медончак М. М. Сучасний стан споживача України в умовах кризи.
URL: [http://intkonf.org/medonchak-mm-suchasniy-stanspozivachach-ukrayini-v-
umovah-krizi/](http://intkonf.org/medonchak-mm-suchasniy-stanspozivachach-ukrayini-v-umovah-krizi/) (дата звернення 12.10.2021)
7. Барінов В. В. Захист прав споживачів: проблеми в Україні та
світовий досвід. *Національний університет «Львівська політехніка»*. 2012р.
URL : <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/25821/1/22-112-117.pdf> (дата звернення
11.11.2021).
8. Белов В. А. Цивільне право: актуальні проблеми теорії та практики:
підручник для вузів: Юрайт-Издат, 2017. 58 с.
9. Коблов А. С. Право споживача пред'являти вимоги у зв'язку з
дефектами у товарах *Вісник цивільного права*. 2015. № 6 С. 75.
10. Конак Є. І. Особливості процесів захисту прав споживачів в
Україні. *«Молодий вчений»* №2(42). Київ. 2017р. URL:

<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/2/64.pdf> (дата звернення: 11.10.2021).

11. Парасюк М. В. Проблемні аспекти захисту прав споживачів в Україні. *Ужгород: Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2017р. URL: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.44/part_1/24.pdf (дата звернення: 11.09.2021)

12. Конак Є. І. Особливості процесів захисту прав споживачів в Україні. Одеса: *Юридична Україна.* 2017. 500 с.

13. Федосєєв В. В. Відшкодування майнової шкоди: Монографія. М.: Волтерс - Клувер, 2014. 584 с.

14. Єфімова Л. Г. Відповідальність та розподіл збитків у розрахункових відносинах. *Держава та право.* 2015. № 12. С. 30.

15. Скворцова Т. А. Правове забезпечення безпеки товарів, робіт, послуг для споживачів. *Юрист.* 2016. №1. С. 51.

16. Райлян А. А. Цивільно-правовий захист прав споживачів: питання теорії та судової практики. *Господарський та цивільний процес.* 2014. №10. С. 24.

17. Осетинська Г. А. Цивільно-правовий захист прав споживачів за законодавством України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к. ю. н. 12.00.03. 2006. 21 с.

18. Рузанова Є. В. До питання про співвідношення деліктної та договірної відповідальності. *Юрист.* 2015. №8. С. 48.

19. Дідок Ю.В. Реформування системи забезпечення якості та безпечності продовольчої продукції в Україні: ризики і загрози. *Урядовий кур'єр,* 2016, С. 10 – 15

20. Янишен В. П. Особливості реалізації прав споживачів за договором про виконання робіт(надання послуг). URL: tlaw.nlu.edu.ua/article/download/115218/113152 (дата звернення 11.11.2021)

21. Зверєва О. В. До питання про права споживача при придбанні товару неналежної якості. *Форум права .* 2008. №2. С. 123–130.

22. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права. М.: Статут, 2013. 79 с.

23. Василенко Л. П., Пеньківська З. Т. Зобов'язання з відшкодування шкоди, заподіяної недоліками товарів, робіт або послуг в законодавстві та судовій практиці Німеччини. *Зб.тез.доп. Міжнародної науково-практична конференції «Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази України як основи сталого розвитку суспільства: тенденції та перспективи розвитку».*, м. Харків, 3–4 вересня 2021 р. С. 21-24

24. Елисеев Н. И Германское право: Гражданское уложение. Перевод с немецкого: учебник для вузов Москва: МЦФЭР, 2011. 85 с.

25. Иванов А. І. Захист прав споживачів в Німеччині на прикладі адвокатської практики. *Юрист.* 2016. № 12. С. 25.

26. Письменна О. П. Захист прав споживачів під час придбання продукції через мережу Інтернет. *Порівняльно-аналітичне право.* 2015. №1. С. 59–62.

27. Пеньківська З. Т. Недотримання загального принципу відносності зобов'язальних правовідносин щодо відшкодування шкоди, завданої неякісною продукцією. *Розвиток державності та права в Україні: реалії та перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Львів, 17–18 вересня 2021 р. С. 57-61

28. Луць В. В. Договірне право України: сучасний стан і тенденції розвитку. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право.* 2010. №2. С. 52–55.

29. Барашян Л. Р. Актуальні проблеми захисту прав споживачів. *Законодавство.* 2014. № 11. С. 13.

30. Фетісова, Є.М Пред'явлення вимоги до виробника як відступ від принципу відносності зобов'язальних відносин. *Цивільне право.* 2017. № 8. С. 31.

31. Шехтер А. І. Захист прав споживачів при наданні комунальних послуг. *Юрист.* 2017. № 5. С.25.

32. Вархола Ю. В. Права споживача при придбанні товару належної якості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. №7. С. 110–112
33. Агарков, М. М. Избранные труды по гражданскому праву : учебник для вузов. Москва: АО «Центр ЮрИнфоР», 2012. С. 33.
34. Бондаренко М. О. Відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту продукції. 2014. №2. С. 47–50.
35. Дудла І. О. Захист прав споживачів: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 448 с.
36. Федан Д. М. Проблема захисту прав споживачів під час кризи. Донецький національний університет економіки і торгівлі Імені Михайла Туган-Барановського. URL: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2009/Pravo/39674.doc.htm. (дата звернення 13.11.2021)
37. Іваненко Л. М. Реалізація прав споживачів на придбання товару належної якості. *Право України*. 2013. № 8. С. 73–77
38. Вархола Ю. В. Права споживача під час придбання товару належної якості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015 р. № 37 Т.1. С. 110–112.
39. Кабалкин А. Ю., Мозолин В. П. Охрана прав граждан-потребителей. Москва. 1983. С. 37-45 URL: <http://lawlibrary.ru/article1004824.html> (дата звернення 09.09.2021)
40. Письменна О. Правовідносини, що виникають у зв'язку з порушенням прав споживачів внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.: спец. 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Одеса, 2006. 19 с.
41. Фролов М. М. Відшкодування шкоди, завданої органами внутрішніх справ України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2006. 19 с.

42. Маркова О. А. Співвідношення договірної та деліктної відповідальності в сфері захисту прав споживачів. *Право і економіка*, 2010. №9. С. 39
43. Иоффе О. С. Обязательственное право. М.: Юридическая литература, 1975. 865 с.
44. Єршов О. Г. Проблеми відшкодування шкоди, завданої неякісною роботою по сумісному будівництву житла. *Право і політика*, 2008. №10. С.24–28 .
45. Судова практика з розгляду цивільних справ про захист прав споживачів (2009 - 2012 рр.) URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0006700-13> (дата звернення: 10.09.2021)
46. Василенко Л. П., Пеньківська З. Т. Проблеми практичного застосування норм про відшкодування шкоди, завданої недоліками товарів, робіт та послуг. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі : зб. наук. ст. за матеріалами ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 11 листопада 2021 р.) / Мін-во освіти і науки України ; Поліський нац. ун-т. – Житомир, 2021. С. 23-25.*
47. Отраднова О. О. Критерії протиправності та правомірності в деліктних зобов'язаннях. *Актуальні проблеми держави і права*. 201. С. 238–242.
48. Письменна О. П. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг), у системі зобов'язань за Цивільним кодексом України. *Митна справа*. № 3. 2006. С. 93–97.
49. Забара І. М. Глава 82. Відшкодування шкоди // Цивільний кодекс України : постатейний коментар у двох частинах / кер. авт. кол. та відп. ред.: А. С. Довгерт, Н. С. Кузнецова. К. : Юстиніан, 2006. Ч. 2.
50. Про реалізацію окремих положень Закону України "Про захист прав споживачів" Постанова Кабінету Міністрів України. 1994. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/172-94-%D0%BF> (дата звернення 15.09.2021)